

Juryrapport Amy van Markenprijs 2012

Het is dit jaar de vierde keer dat de Stichting Leonora Christina een voortreffelijke vertaling in het Nederlands van een Scandinavisch boek bekroont met de Amy van Markenvertaalprijs. De jury, bestaande uit Feico Houweling, Marja-Leena Hellings en mijzelf als voorzitter, kon dit jaar kiezen uit een shortlist van veertien titels. Alle denkbare genres waren op die lijst vertegenwoordigd: brieven, poëzie, nouvelles, oude sagen en romans. Ook de diversiteit aan auteurs was groot: zowel de grote namen als minder bekende Scandinavische schrijvers stonden erop. De jury was over het algemeen zeer onder de indruk van de hoge kwaliteit van de vertalingen. Het was dan ook een groot genoegen om de stapel genomineerde boeken te lezen: het is alsof je een soort hoogtepuntenreis maakt door de binnenlanden van Scandinavië.

Maar vervolgens moet er ook een keuze gemaakt worden en dan rijzen er tal van vragen. Hoe vergelijk je een poëziebundel met een dikke prozabil? Hoe een editie met een kort verhaal? En hoe meet je zoiets als kwaliteit? Hoe vrij mag een vertaling eigenlijk zijn? Over al dat soort vragen heeft de jury zich gebogen, waarbij we menig maal het origineel naast de vertaling hebben gelegd om te zien welke keuzes een vertaler gemaakt had. Iedereen weet hoeveel inzet en creativiteit nodig is om een goede vertaling te maken. Onderweg moet een vertaler voortdurend keuzes maken, zowel op woord- als zinsniveau. En dan is er nog zoiets ongrijpbaars als de sfeer van een boek, die behouden moet zien te blijven in een vertaling, maar die mede bepalend is voor de vraag of een vertaling geslaagd mag heten.

Volgens de jury sprong één werk er in dat opzicht uit, omdat het een typisch Scandinavische sfeer ademt en tegelijkertijd in helder en toegankelijk Nederlands is vertaald. Het gaat om de autobiografische roman *Vader* van Karl Ove Knausgård, vertaald door Marianne Molenaar. In dit eerste deel beschrijft Knausgård onder meer zijn kinderjaren, puberteit en studententijd. Hij gaat uitvoerig in op zijn eerste liefde en de dood van zijn vader. Het is een gelukkige keuze van de vertaalster en uitgeverij De Geus geweest om de oorspronkelijk Noorse titel, *Min Kamp*, te veranderen in *Vader*, omdat dit het wezenlijke thema van het boek is: de verhouding van Knausgård tot zijn vader en zijn eigen aanstaande vaderschap.

De jury is van mening dat Marianne Molenaar een trefzekere, adequate en vlotte vertaling van dit werk heeft gemaakt. Bij een boek als dit, waarin alles om de gedachtenwereld van de hoofdpersoon draait, is het van belang dat de lezer volledig meegezogen wordt in diens gedachtenwereld, zonder afgeleid te worden door details. Molenaar is er uitstekend in geslaagd een vloeiende vertaling af te leveren, die er voor zorgt dat de Nederlandse lezer als het ware in het hoofd van Knausgård kan meekijken. Waar nodig heeft zij zich de vrijheid veroorloofd om het oorspronkelijke Noors aan te passen aan het Nederlandse taalritme. Het boek bevat verhoudingsgewijs veel conversaties en die klinken levensecht in het Nederlands. Een voorbeeld mag volstaan. Vader geeft zijn zoon een boodschappenbriefje en schakelt dan plotseling over op een serieuzer onderwerp:

‘Mama en ik hebben besloten te gaan scheiden’, zei hij.

‘O?’, zei ik.

‘Ja. Maar het zal niet ten koste van jou gaan. Jij zult geen verschil merken. Bovendien ben je nu al gauw volwassen, over twee jaar ga je toch het huis uit’.

‘Ja, dat is waar’ zei ik.

‘Oké?’ zei papa.

‘Oké’, zei ik.

‘Ik ben vergeten aardappels op te schrijven. En misschien moeten we nog en toetje hebben? Ach nee, laat maar. Hier heb je het geld’

Het gesprek klinkt volstrekt natuurlijk, en onthult tegelijkertijd die typisch Scandinavische trek, die we uit zoveel films en romans kennen: de volstrekte zwijgzaamheid als het op emoties aankomt. ‘Oké’ is alles wat vader en zoon tegen elkaar erover kunnen zeggen.

In het laatste deel beschrijft Knausgård het aftakelingsproces van zijn vader na de scheiding. Zijn vader is ernstig aan de drank geraakt en gaat op zeker moment weer in zijn ouderlijk huis wonen. Daar drinkt hij zich letterlijk dood. Na de dood van zijn vader, bezoekt Knausgård het huis. Hij treft er een smerige bende aan. De viezigheid is zo allesoverheersend dat het fysieke reacties van walging bij de lezer oproept. De vertaalster heeft deze sfeer van smerigheid en verwaarlozing zo weten over te brengen naar het Nederlands, dat het ook tot in de poriën van de Nederlandse lezer doordringt.

Intussen is ook deel 2, getiteld *Liefde*, in de reeks verschenen, eveneens vertaald door Marianne Molenaar en opnieuw valt op hoe soepel en natuurlijk de vertaling leest. Misschien is het aardig om in dat verband nog een korte anekdote te vertellen. Twee weken geleden was Knausgård in Nederland om zijn werk te promoten. Een journalist van *NRC Handelsblad* mocht hem toen interviewen en stelde hem de vraag wat hij eigenlijk van de vertalingen van zijn werk vond. Hij ging wat moeilijk kijken en zei toen dat hij zijn uiterste best moest doen om zich er niet mee te bemoeien. Hij was begonnen in de Zweedse vertaling en had de neiging gehad om het boek helemaal te gaan herschrijven, omdat dat nu eenmaal in de aard van een schrijver ligt. Voor alle duidelijkheid: hij zei daarmee niet zozeer iets over de kwaliteit van de Zweedse vertaling alswel iets over zijn eigen karakter als schrijver. Deze jury kan Knausgård op dit front geruststellen, want de Nederlandse vertaling kan hij met gerust hart loslaten. Maar intussen roept zijn reactie wel een andere vraag bij ons op: als het gaat om de vertalingen, bekommert Knausgård zich vooral om zichzelf – en wie *Vader* en *Liefde* leest zal merken dat zelfbekommering een hoofdtrek van deze auteur is – maar wij bekommeren ons eerlijk gezegd meer om het lot van de vertalers van zijn boeken. Want wat doet het eigenlijk met een vertaler of vertaalster om zo lang in het hoofd van een Knausgård te moeten leven? Hij is nu bepaald niet het prototype van een modelhuisvader die van zijn kinderen geniet. Moet je een beetje als Knausgård worden om de sfeer van zijn boeken goed over te kunnen brengen en zo ja, wat doet dat eigenlijk met je?! Het is een van de eerste vragen die

wij aan Marianne Molenaar zouden willen voorleggen, die zich zo intens in zijn werk verdiept heeft.

Tot slot nog dit. De jury hecht eraan te vermelden dat Marianne Molenaar niet alleen Knausgård uitstekend heeft vertaald, maar dat zij reeds een indrukwekkend oeuvre van vertalingen op haar naam heeft staan. Ze vertaalde onder meer werk van Dag Solstad, Per Petterson, Hanne Ørstavik en Jon Fosse. Ze mag dus met recht een ambassadrice van de Noorse literatuur genoemd worden. De jury vindt het van groot belang dat het Nederlandse publiek nu ook kennis kan maken met een van de meest populaire schrijvers van Noorwegen van dit moment. Marianne Molenaar is er feilloos in geslaagd om het rauwe levensverhaal van Knausgård toegankelijk te maken voor een breed publiek, met behoud van de authentieke sfeer. Zij verdient volgens de jury daarom de Amy van Markenprijs 2012.

Namens de jury:

Lotte Jensen (voorzitter)

Marja-Leena Hellings

Feico Houweling